

KRIMINOLOGIYA VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2025-yil 1-son

VOLUME 5 / ISSUE 1 / 2025
ISSUE DOI: 10.51788/TSUL.CCJ.5.1.

ISSN 2181-2179
DOI: 10.51788/TSUL.CCJ.

Crossref
Content
Registration

MUASSIS:
TOSHKENT DAVLAT YURIDIK
UNIVERSITETI

“Kriminologiya va jinoiy odil sudlov” ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2021-yil 18-martda 1160-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Ushbu jurnal O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi bilan hamkorlikda tashkil etilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
Y. Mahmudov, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, Y. Yarmolik,
E. Mustafayev

Musahhih:
S. Rasulova

Texnik muharrir:
U. Sapayev

Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Faks: (0371) 233-37-48.

Veb-sayt: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1386.

Nashriyot litsenziyasi
№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 27.03.2025-yilda
bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 7
Adadi: 100. Buyurtma: № 71.

Bosmaxona litsenziyasi
29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

N. Salayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrası professori, yuridik fanlar doktori

BOSH MUHARRIR

S. Samadov – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi boshlig‘i v.v.b.

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

D. Bazarova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat-protsessual huquqi kafedrası mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

MAS‘UL MUHARRIR

A. Otajonov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrası mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

TAHRIR HAY‘ATI A‘ZOLARI

M. Rustambayev – O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti boshlig‘i, yuridik fanlar doktori, professor

F. Raximov – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori

Q. Abdurasulova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori

V. Davlyatov – yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

S. Niyozova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori

Sh. Xaydarov – Toshkent davlat yuridik universiteti professor v.b., yuridik fanlar doktori

R. Kabulov – O‘zbekiston Respublikasi IIV akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori

B. Umirzakov – O‘zbekiston Respublikasi IIV akademiyasi dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

A. Baratov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar nomzodi

I. Astanov – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori

B. Pulatov – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori

**УЧРЕДИТЕЛЬ:
ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Криминология и уголовное правосудие» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 18 марта 2021 года с удостоверением № 1160.

Журнал создан при сотрудничестве с Правоохранительной академией Республики Узбекистан.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:
Й. Махмудов, М. Шарифова,
Ш. Бекназарова, Е. Ярмолик,
Э. Мустафаев

Корректор:
С. Расулова

Технический редактор:
У. Сапаев

Дизайнер:
Д. Ражапов

Адрес редакции:
100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.

Тел.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Факс: (0371) 233-37-48.

Веб-сайт: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1386.

Издательская лицензия от
29.11.2023, № 174625.

Журнал передан в типографию
27.03.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 7. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 71.

Лицензия типографии от
№ 174626, 29.11.2023.

Отпечатано в типографии
Ташкентского государственного
юридического университета.
100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Н. Салаев – доктор юридических наук, профессор кафедры уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

С. Самадов – врио начальника Правоохранительной академии Республики Узбекистан

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Д. Базарова – доктор юридических наук, профессор, заведующая кафедрой уголовно-процессуального права Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

А. Отажонов – доктор юридических наук, профессор, заведующий кафедрой уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

М. Рустамбаев – доктор юридических наук, профессор, начальник Университета общественной безопасности Республики Узбекистан

Ф. Рахимов – доктор юридических наук, профессор Правоохранительной академии Республики Узбекистан

К. Абдурасулова – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета

В. Давлятов – доктор философии по юридическим наукам (PhD), доцент

С. Ниёзова – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета

Ш. Хайдаров – доктор юридических наук, и.о. профессора Ташкентского государственного юридического университета

Р. Кабулов – доктор юридических наук, профессор Академии МВД Республики Узбекистан

Б. Умирзаков – доктор философии по юридическим наукам (PhD), доцент Академии МВД Республики Узбекистан

А. Баратов – кандидат юридических наук, доцент Ташкентского государственного юридического университета

И. Астанов – доктор юридических наук, профессор Правоохранительной академии Республики Узбекистан

Б. Пулатов – доктор юридических наук, профессор Правоохранительной академии Республики Узбекистан

**FOUNDER
TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW**

"The scientific-practical journal "Criminology and Criminal Justice" was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on March 18, 2021, with certificate No. 1160.

This journal was founded in cooperation with the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:
O. Choriev

Editors:
Y. Makhmudov, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, Y. Yarmolik, E. Mustafae

Proofreader:
S. Rasulova

Technical editor:
U. Sapaev

Designer:
D. Rajapov

Editorial office address:
100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.

Phone: (0371) 233-66-36,
233-41-09.

Fax: (0371) 233-37-48.

Website: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Subscription index: 1386.

Publishing license
№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 27.03.2025.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 7.

Units: 100. Order: № 71.

Printing house license
№ 174626, 29.11.2023-y.

Published in the Printing house of Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgokh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF

N. Salayev – Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

EDITOR-IN-CHIEF

S. Samadov – Acting Head of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF

D. Bazarova – Head of the Department of Criminal and Procedural Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

EXECUTIVE EDITOR

A. Otajonov – Head of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

M. Rustambayev – Head of the University of Public Security of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

F. Rakhimov – Professor of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

Q. Abdurasulova – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

V. Davlyatov – Doctor of Philosophy in Law (PhD), Associate Professor

S. Niyozova – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

Sh. Khaydarov – Acting professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

R. Kabulov – Professor of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

B. Umirzakov – Associate professor of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy in Law (PhD)

A. Baratov – Associate professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Legal Sciences

I. Astanov – Professor of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

B. Pulatov – Professor of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

MUNDARIJA

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

Ataniyazov Jasurbek Kurbanbayevich

XUSUSIY-OMMAVIY AYBLOV INSTITUTI DOIRASIDA JINOIY JAVOBGARLIKDAN
OZOD ETISH: PROTSESSUAL MUAMMOLAR 8

Mamadaliyev O'tkir Abdug'affarovich

PROTSESSUAL XATOLARNI SUD MUHOKAMASIDA BARTARAF ETISHNING
AMALDAGI MEXANIZMLARI: MUAMMO VA YECHIMLAR20

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

Ahmadjonov Murodullo Nurali o'g'li

KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISH: DEMOKRATIYA, BURCHLILIK VA TIZIMLI
O'ZGARISHLAR36

12.00.14 – HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI. JAMOAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH. PROBATSIIYA FAOLİYATI

Xo'jamberdiyev Farrux Komilovich

HUQUQIY DAVLATDA JAMOAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING
HUQUQIY VA INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI: MUVOZANAT VA ZAMONAVIY
YONDASHUVLAR48

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

Атаниёзов Жасурбек Курбанбаевич

ОСВОБОЖДЕНИЕ ОТ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В КОНТЕКСТЕ
ИНСТИТУТА ЧАСТНО-ОБЩЕСТВЕННОГО ОБВИНЕНИЯ:

ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ 8

Мамадалиев Уткир Абдугаффарович

ДЕЙСТВУЮЩИЕ МЕХАНИЗМЫ УСТРАНЕНИЯ ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ ОШИБОК

В СУДЕБНОМ РАЗБИРАТЕЛЬСТВЕ: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ20

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

Ахмаджонов Муродулло Нурали угли

БОРЬБА С КОРРУПЦИЕЙ: ДЕМОКРАТИЯ, ПОДОТЧЁТНОСТЬ И СИСТЕМНЫЕ
ИЗМЕНЕНИЯ

36

12.00.14 – ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПНОСТИ. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ. ПРОБАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Хужамбердиев Фаррух Комилович

ПРАВОВЫЕ И ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ МЕХАНИЗМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ПРАВОВОМ ГОСУДАРСТВЕ:

БАЛАНС И СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ48

CONTENTS

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

Ataniyazov Jasurbek Kurbanbaevich

EXEMPTION FROM CRIMINAL LIABILITY WITHIN THE FRAMEWORK
OF THE PRIVATE-PUBLIC PROSECUTION INSTITUTE: PROCEDURAL PROBLEMS 8

Mamadaliev Utkir Abdugaffarovich

CURRENT MECHANISMS FOR ELIMINATING PROCEDURAL ERRORS IN COURT
PROCEEDINGS: PROBLEMS AND SOLUTIONS20

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

Ahmadjonov Murodullo Nurali ugli

ANTI-CORRUPTION: DEMOCRACY, ACCOUNTABILITY AND SYSTEMIC CHANGE36

12.00.14 – CRIME PREVENTION. ENSURING PUBLIC SAFETY. PROBATION ACTIVITY

Khujamberdiev Farrukh Komilovich

LEGAL AND INSTITUTIONAL MECHANISMS FOR ENSURING PUBLIC SECURITY
IN A LEGAL STATE: BALANCE AND MODERN APPROACHES48

Kelib tushgan / Получено / Received: 03.03.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 13.03.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 27.03.2025

DOI: 10.51788/tsul.ccj.5.1./WAAC6122
UDC: 343.1(045)(575.1)

XUSUSIY-OMMAVIY AYBLOV INSTITUTI DOIRASIDA JINOIY JAVOBGARLIKDAN OZOD ETISH: PROTSESSUAL MUAMMOLAR

Ataniyazov Jasurbek Kurbanbayevich,
O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti
Jinoiy-huquqiy fanlar kafedrasida dotsenti,
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)
ORCID: 0000-0003-39-53-3800
e-mail: jasurbekaniyazov91@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada mamlakatimiz jinoyat-protsessual qonunchiligida shaxslarning dispozitiv huquqlari aks etishi, xususi ayblov instituti doirasida ularning huquqlarini ro'yobga chiqarishda vujudga kelayotgan huquqiy muammolarga to'xtalib o'tilgan. Shuningdek, javobgarlikdan ozod etishning mazkur turining o'ziga xosligi hamda uning protsessual tartibi bo'lgan ish yuritishni rad etish yoki tugatish bilan bog'liq protsessual muammolari va mazkur masalalarning huquqiy tartibga solish jihatlari tadqiq etilgan. Maqolada jinoyat va jinoyat-protsessual huquqlarida nazarda tutilgan javobgarlikdan ozod qilishning moddiy va protsessual asoslari qonunchilik va amaliyot nuqtayi nazaridan tahlil etilgan bo'lib, mavjud muammoli hamda kollizion holatlarni bartaraf etish bo'yicha ilmiy mulohazalar, tavsiyalar ishlab chiqilgan. Shu bilan birga, qonunchiligimizda uchrayotgan shaxslarning da'vosi yo'qligi asosida ishni rad etish yoki tugatishda ishning keyingi protsessual mexanizmi mavjud emasligi, xususi ayblov institutining rivojlangan davlatlarda qo'llanishi, ushbu institutning taraqqiy topish shartlari, ommaviy ayblovdan farqli jihatlari, ommaviy ayblov asosida jinoyatlarni tasniflash zarurati huquqiy tadqiq etilgan. Tadqiqot ishida ilg'or xorijiy tajriba, ilmiy-nazariy qarashlar va tergov hamda sud amaliyoti o'rganilgan, buning natijasi o'laroq, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksiga, boshqa qonun hamda qonunosti hujjatlariga tegishli o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish bo'yicha taklif, tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: shaxslarning dispozitiv huquqlari, xususi ayblov, ommaviy ayblov, ish yuritishni rad etish, jinoyat ishi, jinoyat ishini tugatish, javobgarlikdan ozod etish, da'vo

Kelib tushgan / Получено / Received: 11.01.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 14.03.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 27.03.2025

DOI: 10.51788/tsul.ccj.5.1./GWGX3358

UDC: 347.9(045)(575.1)

PROTSESSUAL XATOLARNI SUD MUHOKAMASIDA BARTARAF ETISHNING AMALDAGI MEXANIZMLARI: MUAMMO VA YECHIMLAR

Mamadaliyev O'tkir Abdug'affarovich,
O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi
Sudyalar oliy maktabi mustaqil izlanuvchisi
ORCID:0009-0007-7181-2574
e-mail: uamamadaliev@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada ishni sudga qadar yuritish bosqichida yo'l qo'yiladigan protsessual xato tushunchasi va ularning oqibatlarini bilan bog'liq muammolar tahlil etilgan. Ishni sudga qadar yuritish bosqichida yo'l qo'yilgan xatolarni o'z vaqtida bartaraf etish muhim ahamiyatga egaligiga qaramasdan, xatolarni bartaraf etishning protsessual tartibi qonunchilikda belgilanmagan. Sud muhokamasida protsessning oldingi bosqichlaridagi protsessual harakatlar va qarorlarning qonuniyligi, jinoyat ishining barcha holatlari taraflar ishtirokida qaytadan tekshiriladi va baho beriladi. Shu bilan birga, mazkur bosqichda sud tergov organlari va prokurorning ish bo'yicha fikridan qat'i nazar qonunga asoslanib, barcha faktlarga baho beradi. Sud muhokamasida protsessual xatolarni bartaraf etish muammolari o'z-o'zidan sudning faollik darajasi va vakolat doirasi bilan bog'liqligidan kelib chiqib, tergov xatolarini bartaraf etishning protsessual mexanizmlari zarurati va sudning ushbu yo'nalishdagi faoliyati muhokama etilgan. Yo'l qo'yiladigan tergov xatolari turlari tahlil qilingan va ushbu masalani qonunchilik bilan alohida tartibga solish zarurati haqida xulosa qilingan. Shuningdek, mazkur bosqichda ishni prokurorga qaytarmasdan, mazkur xatoni bartaraf etishning samarali protsessual mexanizmlarini joriy etish imkoniyatlarini kengaytirish maqsadida ilmiy-nazariy va amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: sud, tergov, sud faoliyati, xatolarni bartaraf etish, protsessual hujjat, qonuniylik

ДЕЙСТВУЮЩИЕ МЕХАНИЗМЫ УСТРАНЕНИЯ ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ ОШИБОК В СУДЕБНОМ РАЗБИРАТЕЛЬСТВЕ: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ

Мамадалиев Уткир Абдугаффарович,
самостоятельный соискатель Высшей школы судей
при Высшем судейском совете Республики Узбекистан

Аннотация. В данной статье проанализированы проблемы, связанные с понятием процессуальных ошибок, допускаемых на стадии досудебного производства, и их последствиями. Несмотря на важность своевременного устранения ошибок, допущенных на досудебной стадии, процессуальный порядок их устранения в законодательстве не урегулирован. В рамках судебного разбирательства законность процессуальных действий и решений предыдущих этапов уголовного процесса, а также все обстоятельства дела пересматриваются и оцениваются с участием сторон. При этом суд, независимо от мнения следственных органов и прокурора, даёт оценку всем фактам на основе закона. Проблемы устранения процессуальных ошибок на стадии судебного разбирательства непосредственно связаны со степенью активности суда и объёмом его полномочий. В статье обсуждается необходимость создания действенных процессуальных механизмов устранения следственных ошибок и анализируется деятельность суда в этом направлении. Проведён анализ видов следственных ошибок, подчёркивается необходимость отдельного законодательного регулирования этого вопроса. Также даны научно-теоретические и практические рекомендации, направленные на расширение возможностей эффективного устранения указанных ошибок на стадии судебного разбирательства – без возврата дела прокурору.

Ключевые слова: суд, следствие, судебная деятельность, устранение ошибок, процессуальный документ, законность

CURRENT MECHANISMS FOR ELIMINATING PROCEDURAL ERRORS IN COURT PROCEEDINGS: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Mamadaliev Utkir Abdugaffarovich,

Independent researcher at the Supreme School of Judges
under the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan

Abstract. This article analyzes the concept of procedural errors at the pre-trial stage and the problems associated with their consequences. Despite the fact that the timely elimination of errors made at the stage of pre-trial proceedings is of great importance, the procedural order for eliminating errors is not established by law. During the trial, the legality of procedural actions and decisions of previous stages of the process, all circumstances of the criminal case are re-examined and assessed with the participation of the parties. At the same time, at this stage, the court evaluates all facts based on the law, regardless of the opinion of the investigative bodies and the prosecutor on the case. Based on the fact that the problems of eliminating procedural errors in court proceedings are inherently related to the level of activity and competence of the court, the necessity of procedural mechanisms for eliminating investigative errors and the activities of the court in this direction were discussed. The types of investigative errors made were analyzed, and a conclusion was made about the need for special regulation of this issue by legislation. Also, at this stage, scientific-theoretical and practical recommendations were given in order to expand the possibilities of introducing effective

procedural mechanisms for eliminating this mistake without returning the case to the prosecutor.

Keywords: *court, investigation, judicial activity, elimination of errors, procedural document, legality*

Kirish

Ishni sudga qadar yuritish bosqichida yo'l qo'yilgan protsessual xatolarning sud tomonidan bartaraf etilishi mexanizmining tarkibiy elementlari xatolarni aniqlash, bartaraf etish va oldini olishdan iborat.

Ilmiy adabiyotlarda dastlabki tergov xatolarini ta'riflashda turli atamalar qo'llanadi: "odil sudlov xatolari" [1], sud xatolari [2], "dastlabki tergovning kamchiliklari", "dastlabki tergovdagi bo'shliqlar [3]", "jinoiy protsessual qoidabuzarliklar" [4–6], "xatolar" [7–13], "tergov xatolari" [14, 15], "qonun buzilishi" [16, 17], "qonun normalari buzilishi", shu jumladan, "jiddiy qoidabuzarliklar", "qonun normalaridan chekinish", "protsessual xatolar" va boshqalar.

Ilmiy adabiyotlar tahlili aynan qanday xatolarni JPK normalarining jiddiy buzilishlari sifatida baholash masalasida umumiy fikr mavjud emasligini ko'rsatadi. Aksariyat olimlar qonun buzilishining jiddiyligini belgilovchi asosiy mezon uning oqibatlari bilan bog'liqligi haqida xulosaga kelgan. Shuningdek, ilmiy adabiyotlarda jinoyat-protsessual qonun normalarining jiddiy buzilishi qoidabuzarlik subyekti, obyekti, shartli yoki shartsizligi, jinoyat protsessining aynan qaysi bosqichida yo'l qo'yilganidan kelib chiqib tasniflangan.

Sud tomonidan protsessual xatoni bartaraf etish sudning ishni sudga qadar yuritish bosqichida yo'l qo'yilgan protsessual xatolarni bartaraf etishga qaratilgan protsessual faoliyatidir.

Sud muhokamasi odil sudlovni amalga oshirishning yagona shakli hisoblanadi, shu sababli sud muhokamasining shartlari JPKda alohida belgilangan. Sud muhokamasining umumiy shartlari sud majlisida jinoyat ishlarini ko'rib chiqish tartibiga jinoyat-protsessual qonuni bilan belgilangan talablar bo'lib, ularga amal qilmaslik qabul qilingan sud qarorlari noqonuniyligini keltirib chiqaradi.

Sudning harakatlari orqali faktik xatolarni bartaraf etish imkoniyati mavjud emasligi jinoyat protsessining tortishuv shakli ko'rinishidir. Bunday protsessning asosiy vazifasi taraflarning nizosini hal qilish, bunda sud dalillar bazasini shakllantirishda faollik ko'rsatishi mumkin emas, u taraflarning talablariga bog'langan va faqat ularning doirasida ishni ko'rishi va hal qilishi lozim [18, 102-b.]. Biroq bunday suddan hukmning asosli va adolatli bo'lishini talab qilishning o'zi noto'g'ri bo'ladi, sababi u taraflarning talabi doirasida harakat qiladi, u aniqlagan holat ham ishning haqiqiy holatini emas, ya'ni faqatgina protsessda aniqlangan holat (protsessual haqiqat)ni aks ettirishi mumkin. Bu esa odil sudlovning funksiyasi, jinoyat protsessining vazifasiga muvofiq emas.

Shu sababli biz ayrim olimlarning prokuror va dastlabki tergov organlariga dastlabki tergovning to'liq emasligi bilan bog'liq qoidabuzarliklarni bartaraf etish

imkoniyatini berish bilan sud jinoiy ta'qib funksiyasini bajarishi, sifatsiz dastlabki tergov masalasining ayblanuvchi huquq va manfaatlari hisobiga hal qilinishi nafaqat noqonuniy, balki adolatsiz bo'lishi [19, 14-b.] haqidagi fikrlari bilan kelishmaymiz. Sababi protsessual xatolarni bartaraf etish orqali sud biror-bir tarafning manfaatiga emas, balki qonuniy va adolatli hukm chiqarishga to'sqinlik qiluvchi holatlarni bartaraf etadi hamda taraflardan, shu jumladan, ayblov tarafidan o'zining funksiyasini to'liq bajarishni talab qilishga haqli.

Material va metodlar

Tadqiqotda jinoyat protsessida ishtirokchilar masalasi bo'yicha qonunchilik normalari va huquqshunos olimlarning ilmiy-nazariy qarashlaridan foydalanildi hamda qiyosiy-huquqiy usul, tahlil, sintez, kuzatish, umumlashtirish, induksiya va deduksiya metodlari qo'llandi.

Tadqiqot natijalari

Odil sudlovni amalga oshirish jarayonida sud ishning haqiqiy holatlarini aniqlashi, buning uchun ishni sudga qadar yuritish bosqichida yo'l qo'yilgan xatolarni bartaraf etish uchun ixtiyorida bo'lgan barcha protsessual vositalardan foydalanishi zarur.

Ayon bo'ldiki, qo'shimcha tergov mexanizmi bajaradigan texnik yuklamani boshqa jinoyat-protsessual institutlari o'rtasida taqsimlash unchalik oson emas, ayniqsa, sovet jinoyat protsessi "qo'shimcha tergov" doktrinasini rivojlantirishga diqqat qaratishi natijasida ayrim o'ta muhim protsessual jihatlarni o'z vaqtida yo'qotib bo'lgan, natijada ular postsovet jinoyat-protsessual tizimlari tomonidan meros qilib olinmadi [20, 54-b.].

Biroq "tergov xatosi" obyektiv mavjud bo'lgan kategoriya bo'lib, qonunchilik tartibida u bekor qilinishi mumkin emas. Tergov xatosi bo'lgan, mavjud va kelgusida bo'lar ekan, uni bartaraf etish mexanizmlari mavjud bo'lishi talab qilinadi. Qo'shimcha tergov ana shunday mexanizmlardan biri edi. Uni tugatib, qonun chiqaruvchi hech qanday boshqa muqobilini taklif qilmadi, natijada amaliyotda jinoyat-protsessual qonunining ayrim normalarini qo'llashda bartaraf etib bo'lmaydigan qiyinchiliklarni yuzaga keltirdi [21].

Sud muhokamasi bosqichi jinoyat ishini sudda ko'rish uchun tayyorlash bosqichidan bir qator protsessual jihatlari bilan farqlanadi. Jumladan, sud muhokamasi bosqichida jinoyat ishini sudda ko'rish uchun tayyorlash bosqichidan farqli ravishda sud barcha masalalarni sud protsessida taraflar ishtirokida hal qiladi.

Sud muhokamasi bosqichi qat'iy tartibga solingan bo'lib, ishni sudga qadar yuritish bosqichida amal qilmagan prinsiplar, shu jumladan, sudda jinoyat ishlarining oshkora ko'rilishi va tortishuv prinsipi to'liq amal qiladi. Sud faqat sud majlisida tekshirilgan dalillarga asoslanib hukm chiqaradi. Mazkur bosqichda tergov xatolari sud tomonidan kuzatish, analiz va sintez, qiyoslash, induktiv va deduktiv usullar yordamida aniqlanishi mumkin [22, 45-46-b.].

Sud ishlarini yuritishda xatolarni aniqlash va bartaraf etish muammolarini o'rganish, uning aniq huquqiy mezonlar mavjud bo'lmagan, umumhuquqiy yoki tarmoq prinsiplari amal qiladigan sohalarida ko'proq uchrashini ko'rsatadi (misol uchun, asoslilik, dalillarning to'liqligi) [23, 20-23-b.].

Sud muhokamasi bosqichining asosiy maqsadi protsessual xatolarni aniqlash emas, balki ularni aniqlash va bartaraf etish orqali adolatli qaror chiqarish hisoblanadi. Ya'ni protsessual xatolarni bartaraf etish adolatli qaror qabul qilish vositasi bo'lib, demak, protsessual xatolarni bartaraf etishning samaradorligi sud qarorlarining adolatililigiga va oqilona muddatlarda odil sudlovga erishish huquqini ta'minlashga o'z ta'sirini o'tkazadi.

Sud muhokamasining markaziy qismi bo'lgan sud tergovida tergov organi tomonidan ayblovga asos qilib olingan barcha dalillar, shu jumladan, ularni to'plash, qayd etish va baholashning qonuniyligi to'liq tekshiriladi. Surishtiruvning, dastlabki tergovning to'liq emasligini yoki jinoyat-protsessual qonuni normalari jiddiy buzilishlarini faqat sud tergovida bartaraf etish mumkin.

1. Dalillar maqbulligi qoidalarini buzish o'z-o'zidan dalilning maqbul emasligini keltirib chiqaradi, sababi hukmda maqbul bo'lmagan dalillarga asoslanish mumkin emas. Sud muhokamasida dalilni maqbul emas deb topish protsessual xatolarni bartaraf etishning eng samarali vositalaridan biri hisoblanishiga qaramasdan, uni qo'llashda bir qator muammolar mavjud.

Jumladan, sud amaliyoti ishda davlat ayblovini qo'llovchi prokuror tomonidan dalilni maqbul emas deb topish haqida iltimosnoma deyarli kiritilmasligini ko'rsatadi. Albatta, prokuror tomonidan bunday iltimosnoma kiritilishi uning o'zi ilgari surgan ayblov natijasiga salbiy ta'sir ko'rsatishini hisobga olsak, bunday iltimosnoma kiritilishi mantiqiy ko'rinmaydi. Biroq O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va "Prokuratura to'g'risida"gi Qonun prokuror zimmasiga qonunlarning aniq va bir xilda bajarilishi ustidan nazoratni amalga oshirish, soddaroq aytganda, qonuniylikni ta'minlash vazifasini yuklaydi. Ya'ni prokuratura faoliyatida ayblovnı quvvatlash funksiyasidan qonuniylikni ta'minlash funksiyasi ustuvorroq ahamiyatga ega ekanligini hisobga olib, sud muhokamasida protsessual xatolarni bartaraf etishda davlat ayblovchisining tashabbuskorligini kuchaytirish talab qilinadi.

Dalillar maqbulligi bilan bog'liq muammolardan yana biri dalillarni olishdagi qonun buzilishini differensiatsiya qilish bilan bog'liq.

Ma'lumki, JPKning 95¹-moddasi va O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi Plenumining "Dalillar maqbulligiga oid jinoyat-protsessual qonuni normalarini qo'llashning ayrim masalalari to'g'risida"gi qarorining 9-bandida belgilangan dalillarni maqbul emas deb e'tirof etish uchun asos bo'luvchi holatlar ro'yxati ochiq ro'yxat bo'lib, dalillarni qonunga xilof usullar orqali yoki jinoyat protsessi ishtirokchilarini qonun bilan kafolatlangan huquqlaridan mahrum qilish yoki bu huquqlarni cheklash yo'li bilan yoxud ushbu Kodeks talablari buzilgan holda olishning boshqa shakllari ham dalilni maqbul emas deb topishga asos bo'lishi mumkin [16, 17].

Ya'ni amaliyotda dalillarni to'plash tartibini buzishning ayrim shakllarini jiddiy emas deb topib, dalil maqbul emas deb topish haqida iltimosnomani rad qilish holatlari mavjudligi dalillar maqbulligiga oid jinoyat-protsessual qonuni normalari buzilishi, og'irlik darajasiga ko'ra differensiatsiya qilinmaganligi bilan bog'liq.

Ushbu masalada ilmiy adabiyotlarda ikki xil nuqtayi nazar mavjud:

1) qonun buzilishi natijasida olingan dalillar, qoidabuzarliklar xarakteridan qat'i nazar, maqbul emas deb topilishi lozim. E'tirof etish zarurki, O'zbekiston Respublikasi

Konstitutsiyasining 29-moddasi 4-qismi va JPK 95¹-moddasi aynan shu nuqtayi nazarni ifodalaydi.

Ayrim qoidabuzarliklar dalilning maqbul emasligini keltirib chiqarmasligi haqidagi fikr protsessual normalarning norasmiy iyerarxiyasini shakllantirib, bu muhim bo'lmagan qoidabuzarliklarni sodir etishga bilvosita ruxsat berishi mumkinligi bilan bog'liq;

2) Qonunning faqat jiddiy buzilishi dalillar maqbulligini keltirib chiqarishi haqidagi fikr, faqatgina formal asoslarga ko'ra, dalilning maqbul emas deb topilishi, ya'ni tergov organining xatosi bilan aybdor shaxs oqlanishi – jinoyat protsessi ishtirokchilari, ayniqsa, jabrlanuvchilarning huquqlari buzilishiga olib kelishi mumkinligi haqidagi nuqtayi nazarga asoslanadi. Bizning fikrimizcha, O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi Plenumining "Dalillar maqbulligiga oid jinoyat-protsessual qonuni normalarini qo'llashning ayrim masalalari to'g'risida"gi qarorida dalilning maqbul emasligini keltirib chiqaruvchi holatlar ro'yxati berilishi, qonunni qo'llovchiga amalda yopiq ro'yxat mavjudligi haqida, ya'ni sudlar faqatgina Plenum qarorida ko'zda tutilgan hollarda dalilni maqbul emas deb topishi amaliyoti shakllanishi, ya'ni mazkur qaror ochiq ro'yxatni yopiq ro'yxatga aylantirishi bilan xavfli.

Ishni sudga qadar yuritish bosqichida dalilni maqbul emas deb topish masalasi JPKda aniq tartibga solinmagani protsessual xatolarni bartaraf etishning mazkur mexanizmidan samarali foydalanishga to'sqinlik qiladi. Sababi ishni sudga qadar yuritish uchun mas'ul bo'lgan shaxsning ushbu masala yuzasidan xulosasi faqatgina iltimosnomani qanoatlantirish yoki rad qilish qarorida ifodalanadi. Dalilni taraflarning iltimosnomasi, surishtiruvchi yoki tergovchining tashabbusi bilan maqbul emas deb topishning protsessual mexanizmi mavjud emasligi surishtiruvchi va tergovchining ish yakuni bo'yicha dalillarga har tomonlama va to'liq baho berishiga salbiy ta'sir qiladi.

Fikrimizcha, JPKda surishtiruvchi, tergovchi, prokuror taraflarning iltimosnomasi yoki o'zining tashabbusiga ko'ra dalilni maqbul emas deb topish haqida qaror qabul qilishi alohida ko'rsatilishi talab etiladi. Bundan tashqari, dalillarning maqbul emasligi to'g'risidagi masalani hal qilish tartibi faqatgina dastlabki eshituv bosqichi uchun tartibga solingan. Mazkur masala asosan sud tergoivi bosqichida ko'tarilishini inobatga olsak, sud tergovida dalillarning maqbul emasligi to'g'risidagi iltimosnomani hal qilishning protsessual tartibini JPKda belgilash juda muhim.

JPKning 95¹-moddasi ushbu masalada asoslantirilgan qaror qabul qilishni, binobarin, alohida hujjat shaklida qaror qabul qilishni nazarda tutadi. Biroq alohida xonada (maslahatxonada) chiqarish lozim bo'lgan ajrimlar orasida mazkur ajrim ko'zda tutilmagan.

Mazkur o'rinda "*dalillar asimmetriyasi*" konsepsiyasi alohida o'rganishni talab qiladi. Ushbu konsepsiya qonunni buzgan holda olingan dalillar ayblov asosiga qo'yilishi mumkin emasligi, biroq himoyaning manfaatlarida foydalanilishi mumkinligini anglatadi. Ya'ni dalillarni to'plash vakolati surishtiruvchi, tergovchi, prokuror, zimmasiga yuklatilgan ekan, protsessual sanksiya sifatida dalilni maqbul emas deb topish oqibatlari ham faqatgina ayblov tomonga qo'llanishi talab etiladi.

Himoya tarafi dalillarni to'plashda ishtirok etmasligi, ayblov tomonidan yo'l qo'yilgan qonun buzilishlariga javob bermasligi sababli ayblov tarafi tomonidan qonun buzilishi uning uchun salbiy oqibatlar keltirib chiqarmasligi kerak. Ya'ni mazkur konsepsiyaning mohiyati ayblov maqbul bo'lmagan dalillarga tayanish huquqiga ega emasligi, himoya tomoni aksincha, mazkur huquqqa egaligida namoyon bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi ham dalillar maqbulligini aynan dalillar asimmetriyasi nuqtayi nazaridan qo'llash haqida Plenumning 2018-yil 24-avgustdagi 24-sonli "Dalillar maqbulligiga oid jinoyat-protsessual qonuni normalarini qo'llashning ayrim masalalari to'g'risida"gi qarori 1-band 4-xatboshisida "Maqbul bo'lmagan dalillar yuridik kuchga ega bo'lmay, ulardan JPK 82-84-moddalarida nazarda tutilgan holatlarni isbotlash uchun foydalanish hamda ularni *ayblov asosiga* qo'yish mumkin emas", – deya tushuntirish berganidan anglash mumkin.

Biroq Plenum qarorining 13-bandida *ish bo'yicha har qanday qaror qabul qilishda* maqbul bo'lmagan dalillarga asoslanish mumkin emasligi haqida tushuntirish berilgani yuqoridagi fikrni inkor qiladi. Mazkur kolliziyani bartaraf etish uchun JPKda ushbu masala yuzasidan aniq yechim berilmaganini qonundagi bo'shliq deb atashimiz mumkin.

Demak, sud tergovi bosqichida protsessual xatolarni ikki xil shaklda bartaraf etish mumkin:

1) dalilni nomaqbul deb topish yoki tergov tomonidan nomaqbul deb topilgan dalilni maqbul deb topish;

2) tergovdagi bo'shliqlarni to'ldirish uchun qo'shimcha tergov harakatlari o'tkazish.

Protsessual xatolar qonuniylik va asoslilik tushunchalari bilan bevosita bog'liq, sababi protsessual faoliyatning qonuniy yoki asosli emasligi uning xatoligini anglatadi.

Keng ma'noda qonuniylik deganda O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, ushbu kodeks va O'zbekiston Respublikasining boshqa qonun hujjatlariga aniq rioya etishlari va ularning talablarini bajarish tushuniladi.

Jinoyat-protsessual qarorlarining qonuniyligi deganda quyidagilar tushuniladi:

1) qarorning vakolatli subyekt tomonidan qabul qilinishi;

2) qaror qabul qilishning jinoyat-protsessual qonunida belgilangan shakliga amal qilinishi;

3) moddiy va protsessual qonun normalarining to'g'ri qo'llanishi;

4) qarorning qonunda belgilangan talablariga ham shakl, ham mazmun jihatdan muvofiqligi.

Protsessual qarorlar va harakatlarning asoslilikini tekshirish xatolarni aniqlashning asosiy vositasi hisoblanadi.

Amaliyotda eng ko'p uchraydigan xatolardan biri yetarli asoslarsiz protsessual harakatlarni o'tkazish va protsessual qarorlar qabul qilish hisoblanadi. JPK protsessual harakatlar va protsessual qarorlar qabul qilishning faktik asosi sifatida "yetarli asoslar" atamasini qo'llaydi. Jumladan, yetarli asoslarning mavjudligi jinoyat ishini qo'zg'atish, protsessual majburlov choralarini qo'llash, shaxsiy tintuv va olib qo'yish, ushlab turish muddatini qo'shimcha qirq sakkiz soatga uzaytirish, ayblanuvchini,

sudlanuvchini lavozimidan chetlashtirish, ayblov xulosasi va dalolatnomasini tuzish, yetarli ma'lumotning mavjudligi tintuv o'tkazish, telefonlar va boshqa telekommunikatsiya qurilmalari orqali olib boriladigan so'zlashuvlarni eshitib turish, ular orqali uzatiladigan axborotni olish, jinoyat protsessi ishtirokchilarining xavfsizligini ta'minlash uchun asos bo'lishi belgilangan.

Asoslilik protsessual harakatni o'tkazish yetarli faktik ma'lumotlarning mavjudligini anglatadi. Biroq asoslilik tushunchasi isbotlash standartlari bilan bevosita bog'liq. Jumladan, tintuv o'tkazish uchun faqatgina *yeterli asoslar* talab qilinsa, shaxsni ayblanuvchi tariqasida ishtirok etishga jalb qilish uchun har qanday shubhadan xoli bo'lgan asoslar talab qilinadi. Ya'ni asoslilik mutlaq tushuncha bo'lmasdan, protsessual qarorlardan kelib chiqib differentsiatsiya qilinadi.

Ishni sudga qadar yuritish bosqichida yo'l qo'yilgan protsessual xatolarni sud tomonidan bartaraf etish sudning protsessual vakolatlarini amalga oshirish orqali mazkur xatolarni aniqlash va bartaraf etishga qaratilgan faoliyatida namoyon bo'ladi. Mazkur faoliyat qo'shimcha protsessual harakatlar o'tkazish va protsessual qarorlar qabul qilishda ifodalanadi.

Sud tergovi bosqichida JPKning 173-moddasiga muvofiq, ekspertiza tayinlash shart bo'lsa-da, ekspertiza tayinlanmagan holatlarda ekspertiza tayinlash, zarur tergov harakatlari o'tkazilmagan hollarda sud muhokamasida ushbu tergov harakatlarini o'tkazish protsessual xatolarni bartaraf etishning protsessual vositalari hisoblanadi.

JPKning 416-moddasi sudlanuvchini yangi ayblov bo'yicha jinoiy javobgarlikka tortish asoslarini aniqlash haqida sud ajrimi ijrosi uchun bir oygacha muddat berilishini nazarda tutadi.

Tahlillar JPKning 416-, 417-moddalari tartibida tayinlangan ajrimlarning ijrosi o'z vaqtida yoki umuman ta'minlanmaganligi sudlar tomonidan mazkur jinoyat ishlarini muhokama qilish muddatlari cho'zilib ketishiga sabab bo'layotganini ko'rsatmoqda. Xususan, statistik ma'lumotlarga ko'ra, JPKning 416-, 417-moddalari tartibida ajrim chiqarilgan ayblov xulosasi bilan kelib tushgan jinoyat ishlarini muhokama qilish muddati 77 ta ish bo'yicha 2 oydan 4 oyga qadar, 23 ta ish bo'yicha 4 oydan 5 oyga qadar, 13 ta ish bo'yicha 5 oydan ortiq muddat davom etgan.

Fikrimizcha, sudlanuvchi e'tiroz bildirmagan taqdirda sud muhokamasining o'zida ayblovnig'irrog'i bilan yoki haqiqiy ahvolga ko'ra dastlabki ayblovdan jiddiy farq qiladigan ayblov bilan almashtirish tartibi belgilanishi protsessual tejamkorlik g'oyasiga muvofiq bo'ladi, sababi ishni ko'rish va shaxsga nisbatan protsessual majburlov choralari qo'llangan muddat qisqaradi, bu esa sudlanuvchining manfaatlariga ham mos keladi.

Demak, protsessual xatolarni bartaraf eta oladigan yangi protsessual shaklni yaratishning ikkinchi sharti ayblovnig'irrog'i bilan sud muhokamasida o'zgartirishning yangi tartibini joriy qilish hisoblanadi.

Sud muhokamasi doirasiga sovet va postsovet huquqi uchun an'anaviy bo'lgan yondashuvni saqlab qolgan holda hech qaysi postsovet davlati hech qachon ishni qo'shimcha tergovga qaytarishning aqalli bitta asosidan xalos bo'lishga muvaffaq bo'lmaydi [20, 54-b.]. Jumladan, Fransiya JPKning 389-moddasida belgilangan

avertissement instituti sud muhokamasida ayblovni og'irrog'iga o'zgartirish masalasini aynan shunday tartibda hal qiladi. Germaniya JPKda ham sudlanuvchi e'tiroz bildirmagan taqdirda shu tartibda ayblov og'irrog'iga o'zgartirilishi mumkin.

JPKning 382-moddasiga ko'ra, surishtiruvchilar va tergovchilarning, shuningdek, tergovga qadar tekshiruvni amalga oshiruvchi organ mansabdor shaxsining qonunga xilof hamda asossiz qarorlarini bekor qilish prokurorning vakolati hisoblanadi.

Mazkur muammoga JPKda sud muhokamasida sudning faollik darajasiga kompleks yondashuv mavjud emasligi ham sabab bo'ladi.

Ya'ni JPKning 22-moddasi sudning zimmasiga haqiqatni aniqlash majburiyatini yuklaydi, buning uchun sud o'z tashabbusi bilan dalillarni to'plashi, ekspertiza tayinlashi, sud tergovini yangidan boshlashi mumkin. Ya'ni JPK sud tergovida sudning faolligini nazarda tutadi. Biroq JPKning 416-, 417-moddalarida ko'rsatilgan masalalarni hal qilishda sudning vakolatlari asossiz cheklanganini ko'rishimiz mumkin.

JPKning umumiy qismi sud muhokamasida moddiy haqiqatni aniqlash konsepsiyasiga asoslansa-da, JPKning 416-, 417-moddalari protsessual haqiqat, ya'ni taraflarning dispozitiv pozitsiyasidan kelib chiqib masalani hal qilishni talab qiladi.

JPKning 416-, 417-moddasida belgilangan mexanizm faqatgina taraflarning iltimosnomasiga asosan ishlashi, sud o'z tashabbusi bilan ushbu masalani hal qila olmasligi natijasida JPKning umumiy prinsiplariga zid bo'lgan amaliyot shakllandi.

Jumladan, sudlanuvchiga nisbatan ayblovni og'irrog'i bilan yoki haqiqiy ahvolga ko'ra dastlabki ayblovdan jiddiy farq qiladigan ayblov bilan almashtirish uchun asoslar aniqlangan, biroq taraflar iltimosnoma bermagan taqdirda sud ishni ayblov doirasida ko'rib, hukm chiqaradi. Hukmda ishning haqiqiy holatlari va haqiqatda sudlanuvchining qilmishi kvalifikatsiya qilinishi zarur bo'lgan moddani ko'rsatadi, biroq tergov organi tomonidan e'lon qilingan ayblov doirasida ish ko'rib chiqilgani qayd etiladi. Bunday holatda sud hukmining qonuniy va adolatli ekanligi shubha ostida qoladi. Sababi JPKning 489-moddasida jinoyatning Jinoyat kodeksining qo'llanishi lozim bo'lgan moddasi (moddaning qismi, bandi) o'rniga boshqa moddasi (moddaning qismi, bandi) bilan tavsiflangani Jinoyat kodeksi normalarining noto'g'ri qo'llanishi deb e'tirof etiladi.

Sud dastlabki ayblovdan jiddiy farq qiladigan ayblov bilan almashtirish uchun asoslarni aniqlasa-da, biroq buni bartaraf etishga o'zligi, sudning mustaqil hokimiyat sifatidagi mavqeyi, adolat va qonun ustuvorligi prinsipiga salbiy ta'sir o'tkazadi.

Vaholanki, shaxsni aybli yoki aybsiz deb topish sud hokimiyatining mutlaq vakolati bo'lib, sud odil sudlovni amalga oshirishda tergov organining fikriga emas, balki Konstitutsiya va qonunga asoslanishi talab etiladi. Sudda protsessual xatolarni mustaqil ravishda bartaraf etish vakolatining mavjud emasligi, sudning asosiy vazifasi bo'lgan odil sudlovni amalga oshirishga to'sqinlik qiladi.

Biroq tahlillarga ko'ra, deyarli barcha hudud sudlarida JPKning 416-, 417-moddalari tartibida chiqarilgan ajrimlar bilan surishtiruvchi va tergovchilarning qarorlari ham bekor qilish amaliyoti mavjud. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2023-yil davomida sudlar tomonidan surishtiruvchi va tergovchilarning jami 84 nafar

shaxsga nisbatan JPKning 83-moddasiga asosan qabul qilgan 38 ta qarori, jami 29 nafar shaxsga nisbatan JPKning 84-moddasiga asosan qabul qilgan 16 ta qarori bekor qilingan.

Ya'ni sudlanuvchini yangi ayblov bo'yicha jinoiy javobgarlikka tortish yoki jinoiy javobgarlikka tortilmagan shaxsning javobgarlik masalasini hal qilish uchun mazkur holat yuzasidan JPKning 83- yoki 84-moddasiga asosan qabul qilingan qarorlar bekor qilinib, so'ng tegishli protsessual harakatlar o'tkazilishi talab etiladi.

Amaldagi JPKda ushbu masalaning yechimi mavjud emasligi protsessual xatolarni bartaraf etish samaradorligiga salbiy ta'sir o'tkazadi.

Amaliyotda JPKning 416-, 417-moddalari tartibidagi ajrimda ko'rsatilgan muddatlarning buzilishi holatlariga sudlar tomonidan faqatgina xususiy ajrim chiqarish yo'li bilan munosabat bildirilishini asosli deb bo'lmaydi, bunday holatlar shaxsning oqilona muddatlarga odil sudlovga erishish huquqini buzishi sababli odil sudlovga hurmatsizlik deb baholanishi va qat'iy choralar ko'rilishi talab etiladi.

JPKning 416-, 417-moddalari tartibidagi ajrimlar yuzasidan qo'shimcha protsessual harakatlarni o'tkazish tartibini belgilash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori, Oliy Sud Raisi, Ichki ishlar vaziri, Davlat xavfsizlik xizmati raisi va Davlat bojxona qo'mitasi raisi tomonidan 2018-yil 18-iyunda imzolangan "Sudlarning ajrimlariga asosan qo'shimcha protsessual harakatlarni o'tkazish va tergov davomida yo'l qo'yilgan texnik yo'sindagi kamchiliklarni bartaraf etish tartibi to'g'risida"gi qo'shma ko'rsatma ishlab chiqilgan.

Biroq, fikrimizcha, ushbu masalani normativ-huquqiy hujjat hisoblanmaydigan, qo'shma ko'rsatma bilan tartibga solinishi, JPKning 11-moddasida belgilangan qonuniylik prinsipiga muvofiq emas.

Bundan tashqari, sud muhokamasida protsessual xatolarni bartaraf etishning samarali mexanizmlari mavjud emasligi natijasida sudlar JPKning 416-, 417-moddalaridan foydalanish hisobiga mazkur xatolarni bartaraf etishga harakat qilayotganini ko'rish mumkin.

Jumladan, viloyat sudi jinoyat ishlari bo'yicha sudlov hay'atining 2023-yil 13-sentabrdagi ajrimi bilan tergov organi tomonidan sudlanuvchi S.ga ham JK 273-moddasining 5-qismi bilan ayblov e'lon qilingan bo'lsa-da, ayblovda S.ning ham qachon, qayerda, kimga va qancha miqdorda giyohvandlik moddasi sotgani qayd etilmagani sababli O'zbekiston Respublikasi JPKning 416-moddasida nazarda tutilgan qo'shimcha protsessual harakatlar amalga oshirish uchun prokurorga yuborilgan.

Prokuror iltimosnomasida tergov organi tomonidan S. va D. ga O'zbekiston Respublikasi JK 273-moddasining 5-qismi bilan ayblov e'lon qilingan bo'lsa-da, ayblovda JK 273-moddasining 5-qismi bilan qo'yilgan ayblovning obyektiv tomoni, ya'ni D qachon, qayerda va qancha miqdorda giyohvandlik moddasini sotgani qayd etilmagani sababli sudlanuvchilar D. va S.ga nisbatan e'lon qilingan ayblovni to'ldirish yuzasidan tegishli protsessual harakatlarni o'tkazish uchun tegishli materiallarni JPKning 416-moddasi tartibida prokurorga yuborishni so'ragan.

Ya'ni bu yerda yangi ayblov bo'lmasa-da ayblovni to'ldirish, aniqrog'i, ayblov xulosasi JPKning talablari buzilgan holda tuzilgani uchun ish prokurorga yuborilgan.

Qashqadaryo viloyat sudi jinoyat ishlari bo'yicha sudlov hay'atining 2024-yil 11-yanvardagi ajrimi bilan O'zbekiston Respublikasi JKning 266-moddasi 1-qismi bilan sudlanuvchi M.ga oid jinoyat ishi bo'yicha javobgarlikka tortilmagan boshqa shaxslarning xatti-harakatlariga huquqiy baho berish yoki ayblovni to'ldirish uchun qo'shimcha protsessual harakatlar o'tkazish Dehqonobod tumani prokuroriga topshirilgan.

Bunga asos sifatida tergov organi va sud M. transport vositasini boshqarib, mazkur jinoyat sodir etishi chog'ida qonuniy hujjatlari bo'lgan-bo'lmagani aniqlanmagan, bu ayblovning zaruriy belgisi hisoblansa-da, ushbu og'ir yuk avtomashinasi aynan qaysi yuridik shaxs yoki kimning tasarrufida bo'lgan avtomashinani boshqargani ayblov xulosasida va hukmda aks ettirilmagani ko'rsatilgan.

Bundan tashqari, protsessual xatolarni bartaraf etishning JPKning 416-, 417-moddalarida belgilangan tartibda bir qator zaif jihatlari mavjud.

Jumladan, ajrim ijrosi prokurorga yuborilgan ish yuzasidan ishni to'xtatish yoki tugatish uchun asoslar yuzaga kelganda qanday yo'l tutiladi? Buning natijasida jinoyat ishining keyingi taqdiri va ish yuzasidan yakuniy qaror qabul qilishga vakolatli subyektlar masalasida noaniqlik yuzaga keladi.

Garchi qo'shma ko'rsatmaning 10-bandida jinoyat ishida ilgari ayblanuvchi tariqasida ishtirok etishga jalb qilingan shaxsni JPKning 83- moddasi va 84-moddasi 1- va 5-qismlarida nazarda tutilgan asoslarga ko'ra reabilitatsiya qilish uchun asoslar yoki ishni yuritishga to'sqinlik qiluvchi holatlar aniqlangan taqdirda, to'plangan dalillar qaror qabul qilinmasdan, prokuror orqali sudga yuborilishi belgilangan bo'lsa-da, tergov organi tomonidan mazkur talabga rioya qilinmagan holatlar mavjud.

Jumladan, jinoyat ishlari bo'yicha tuman sudining 2022-yil 21-yanvardagi ajrimiga ko'ra, JK 276-moddasi 2-qismining "b" bandi bilan ayblangan B. va boshqalarga oid jinoyat ishi yuzasidan JPKning 416-moddasi tartibida ajrim chiqarilib, tuman prokuraturasiga yuborilgan.

Tergov bo'linmasining 2022-yil 20-fevraldagi qaroriga ko'ra B.ning harakatlarida JK 276-moddasi 2-qismining "b" bandida nazarda tutilgan jinoyat alomatlari mavjud bo'lmagani sababli jinoyat ishining unga oid qismi Qo'shma ko'rsatmaning yuqoridagi bandiga zid ravishda JPK 83-moddasining 2-qismiga asosan tugatilgan holda jinoyat ishining boshqa shaxslarga oid qismi tuman sudiga qaytarilgan. Ya'ni sudga berilgan shaxsga nisbatan tergov organi tomonidan qaror qabul qilingan.

Ma'lumki, jinoyat protsessida sudning funksiyasi faqatgina ishni ayblov doirasida hal qilishdan iborat bo'lib, ayblovni shakllantirish va sud muhokamasida qo'llab quvvatlash prokurorga yuklatilgan. Binobarin, prokuror jinoiy ta'qibni amalga oshirar ekan, jinoiy ta'qibni amalga oshirishning maqsadga muvofiqligi yoki undan voz kechish vakolatiga ega. Ya'ni mazkur holatda garchi sudning ajrimi majburiy bo'lsa-da, qo'shimcha protsessual harakatlarni o'tkazish natijasida shaxsni yangi ayblov bo'yicha javobgarlikka tortish uchun asoslar aniqlanmaganda ishni sudga yuborish maqsadga muvofiq bo'lmaydi.

Binobarin, mazkur muammoning protsessual yechimini izlash talab qilinadi, sababi sudning ajrimi yuzasidan qo'shimcha protsessual harakatlar natijasida shaxsga

nisbatan jinoyat ishi tugatilishi natijasida jinoyat ishi sudning ixtiyorida qoladi, biroq sud mazkur ish bo'yicha protsessual qaror qabul qila olmaydigan vaziyat yuzaga keladi. Bunday holatlarda prokuror ayblovdan voz kechishi va ish prokurorga qaytarilishi taklif qilinadi.

JPKning 416-, 417-moddalarida qo'shimcha protsessual harakatlar o'tkazish haqida ajrim ijrosi yuzasidan surishtiruvchi va tergovchining protsessual faoliyati JPKda aniq tartibga solinmagan.

RF Oliy Sudi Plenumi 2004-yil 5-martdagi qarorida ushbu masala yuzasidan ish sud tomonidan prokurorga qaytarilganidan so'ng prokuror yoki uning ko'rsatmasi bilan surishtiruvchi yoki tergovchi aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish uchun zarur bo'lgan tergov yoki protsessual harakatlarni o'tkazishga haqli ekanligi, biroq surishtiruv yoki dastlabki tergovning to'liq emasligini bartaraf etishga haqli emasligi haqida tushuntirish bergan.

Sudda muhokama qilinayotgan ish bo'yicha ayblov tomonga surishtiruv yoki dastlabki tergovning to'liq emasligini bartaraf etish imkoniyatining takroran berilishi, albatta, ayblov tomonning imkoniyatlarini kengaytiradi. Sababi u himoyaning suddagi pozitsiyasidan kelib chiqib isbotlash predmetini kengaytirish, qo'shimcha dalillar yig'ish imkoniga ega bo'ladi. Bu, o'z navbatida, himoya tarafining ahvolini og'irlashtiradi.

Amaliyotda sudlanuvchini yangi ayblov bo'yicha jinoiy javobgarlikka tortish haqida ajrim ijrosi yuzasidan qo'shimcha protsessual harakatlar o'tkazish natijasida sudning ajrimida ko'rsatilmagan yangi jinoyatlar, ya'ni yangi epizodlar aniqlanishi mumkin.

Bizning fikrimizcha, qo'shimcha protsessual harakatlar faqatgina sudning ajrimida ko'rsatilgan doirada amalga oshirilishi zarur, boshqa yangi jinoyatlar aniqlangan taqdirda ushbu holat yuzasidan yangi jinoyat ishi qo'zg'atish masalasi protsessual tartibda hal qilinishi zarur.

JPKning 416-, 417-moddalari sud ajrimida ijrosi bir oygacha muddatda ijro qilinishi belgilangan bo'lsa-da, sud amaliyoti mazkur muddat buzilgan hollarda, sudning protsessual vakolatlari faqatgina xususiy ajrim chiqarish bilan cheklanganligini ko'rsatadi.

Sababi JPKda mazkur protsessual muddatni buzish oqibatlari aniq belgilanmagan. Vaholanki, mazkur muddatning buzilishi sudlanuvchilarni qamoqda saqlash muddatlariga ta'sir qiladi. Ya'ni qo'shimcha protsessual harakatlar tergov organi tomonidan amalga oshiriladi, biroq protsessual muddatlarning buzilishi uchun javobgarlik sudning zimmasida qoladi.

Shu sababli JPKda mazkur protsessual muddatdan so'ng qo'shimcha protsessual harakatlar o'tkazishga yo'l qo'yilmasligi va mazkur muddatni uzaytirish faqatgina sud tomonidan prokurorning iltimosnomasiga asosan amalga oshirilishi belgilanishi talab etiladi.

Tadqiqot natijalari tahlili

Yuqoridagilarga ko'ra, protsessual xatolarni bartaraf etishning JPKning 416-417-moddasida belgilangan protsessual mexanizmining quyidagi salbiy jihatlari mavjudligi haqida xulosa qilishimiz mumkin:

1. Mazkur institut jinoyat protsessining umumiy prinsiplari, shu jumladan, odil sudlovning faqat sud tomonidan amalga oshirilishi (*JPK 12-moddasi*), sudyalarning mustaqilligi va ularning faqat qonunga bo'ysunishi (*JPK 14-moddasi*), haqiqatni aniqlash (*JPK 22-moddasi*) prinsiplariga mos kelmaydi, sababi sudning ishning haqiqiy holatidan kelib chiqib qonuniy, asosli va adolatli qaror qabul qilish imkoniyatini cheklab, qabul qilinadigan qarorni taraflarning tashabbusiga bog'liq qilib qo'yadi.

2. Qarorning mazmuni faqatgina taraflarning tashabbusiga bog'lanishi sudning mustaqilligini asossiz ravishda cheklaydi.

3. Taraflarning iltimosnomasi mavjud bo'lmagan holda ayblovning noto'g'ri kvalifikatsiya qilinishi bilan sudning kelishishga majburligi adolatsiz qaror qabul qilinishiga sabab bo'ladi va tergovning xulosasini sud uchun majburiy holatga keltiradi.

4. JPKning 415¹-moddasida dastlabki tergovning to'liq emasligini yoki jinoyat-protsessual qonuni normalarining jiddiy buzilishlarini JPKning 416- va 417-moddalariga muvofiq bartaraf etilishi belgilangan bo'lsa-da, amalda mazkur moddalarda yoki boshqa normalarda jinoyat-protsessual qonuni normalarining jiddiy buzilishlarini bartaraf etish tartibi mavjud emas.

5. Ajrim ijrosi prokurorga yuborilgan ish yuzasidan ishni to'xtatish yoki tugatish uchun asoslar yuzaga kelganda jinoyat ishining keyingi taqdiri va ish yuzasidan yakuniy qaror qabul qilishga vakolatli subyektlar masalasi hal qilinmagan.

Xulosalar

Fikrimizcha, yuqoridagi holatlar sudda protsessual xatolarni bartaraf etishning samarali mexanizmlarini yaratmasdan turib qo'shimcha tergovdan voz kechilishining oqibatlari hisoblanadi.

Tergov xatosi tushunchasi va uning turlari, shuningdek, qasddan qilingan qoidabuzarliklardan farqi qonunchilikda belgilanmagani, jinoyat ishlari yurituvda qonuniylilikni ta'minlashga to'sqinlik qiladi.

Ishni sudga qadar yuritish bosqichidagi xatolarning quyidagi belgilarini ajratish mumkin:

- huquqni qo'llashning muayyan sohasi, ya'ni jinoyat protsessida ishni sudga qadar yuritish bosqichida sodir etilishi;

- mazkur xatolar jinoyat ishini yuritish uchun mas'ul bo'lgan mansabdor shaxslar tomonidan sodir etilishi;

- harakat yoki qaror bilan ifodalanishi;

bila turib yoki qasddan sodir etilmasligi, ya'ni xato jinoyat tarkibini keltirib chiqarmasligi;

- vakolatli organ sudning protsessual hujjati bilan mazkur xato e'tirof etilishi.

Ishni sudga qadar yuritish bosqichida yo'l qo'yilgan protsessual xatolarni sud tomonidan bartaraf etishning chegarasi quyidagilar bilan belgilanadi:

- sud har qanday holatda jinoiy ta'qib funksiyasini bajarmasligi kerak;

- sud faqatgina protsessual vositalardan foydalanib, protsessual xatolarni bartaraf etishi mumkin;

- protsessual xatolarni bartaraf etish shaxsning protsessual huquqlarini cheklamasligi kerak.

Jinoyat ishini yuritishga mas'ul bo'lgan davlat organlari va mansabdor shaxslar tomonidan, jinoyat protsessining har qanday bosqichida protsess ishtirokchilarining O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, shuningdek, xalqaro huquqning umume'tirof etilgan prinsiplari, jinoyat-protsessual qonuni bilan kafolatlangan huquqlardan mahrum qilgan yoki bu huquqlarni cheklash orqali qonuniy, asosli va adolatli qaror chiqarishga ta'sir qilgan yoki ta'sir qilishi mumkin bo'lgan qoidabuzarliklar jinoyat-protsessual qonun normalarining jiddiy buzilishi sifatida baholanishi zarur.

JPKning 95¹-moddasida dalillar faqatgina JPK talablari buzilgan hollarda olingan bo'lsa, maqbul emasligi belgilanganligi, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 29-moddasi 4-qismida belgilangan qonunni buzgan holda olingan dalillardan odil sudlovni amalga oshirish chog'ida foydalanishga yo'l qo'yilmasligi haqida normaga to'liq muvofiq emas.

Bundan tashqari, dastlabki tergovning to'liq emasligini bartaraf etish yangi dalillarni to'plash orqali hal qilinishi lozim. Biroq sud muhokamasida barcha tergov harakatlarini ham o'tkazishning imkoni yo'qligini inobatga olib, JPKda yangi dalillar talab qilib olish zarur bo'lganligi munosabati bilan sud muhokamasi keyinga qoldirilgan hollarda sud o'z ajrimi bilan prokurorga qo'shimcha protsessual va sud muhokamasida o'tkazish imkoni bo'lmagan tergov harakatlarini o'tkazish majburiyatini yuklatishi mumkinligi, prokuror ajrimni sud belgilagan muddatda ijrosini ta'minlab, qo'shimcha protsessual hujjatlarni taqdim qilishi shartligini belgilash maqsadga muvofiq. Bunda protsessual xatoni bartaraf etish bevosita xatoni yo'l qo'ygan tarafning o'ziga yuklatilishi, kelgusida profilaktik ta'sirga ham ega bo'ladi.

Sudning funksiyasi ishni hal qilish bo'lganligi sababli qo'shimcha dalillarni to'plash majburiyatining prokurorga yuklanishi sud tergovini optimizatsiya qilish, sudni unga xos bo'lmagan funksiyadan ozod qilish imkonini beradi.

REFERENCES

1. Vedishchev N.P. Oshibki pravosudiya i ikh ustraneniye (iz dos'ye advokata) [Errors of justice and their elimination (from the lawyer's file)]. Moscow, 2006.
2. Lon' S.L. Oshibka sud'i (problema, ponyatiye, regulirovaniye) [Judge's error (problem, concept, regulation)]. State and problems of development of Russian legislation: Collection of articles. Tomsk, 1998.
3. Veretekhin Ye.G. Probely predvaritel'nogo rassledovaniya i ikh vospolneniye v sude pervoy instantsii [Gaps in the preliminary investigation and their filling in the court of first instance]. Kazan University Publ., 1988.
4. Pikel'nyy D.S. Ugolovno-protsessual'nyye pravonarusheniya, svyazannyye s primeneniye mer protsessual'nogo prinuzhdeniya v rossiyskom ugolovnom

protseste [Criminal procedural offenses related to the application of procedural coercion measures in Russian criminal proceedings]. Tyumen, 2006.

5. Yakun'kov M.A. Ugolovno-protsessual'nyye pravonarusheniya, svyazannyye s proizvodstvom sledstvennykh deystviy v rossiyskom ugolovnom protseste [Criminal procedural offenses related to the production of investigative actions in Russian criminal proceedings]. Tyumen, 2007.

6. Ol'kov S.G. Ugolovno-protsessual'noye pravonarusheniye v rossiyskom sudoproizvodstve i obshchaya teoriya sotsial'nogo povedeniya [Criminal procedural offense in Russian legal proceedings and the general theory of social behavior]. Tyumen, 1993, pp. 45–46.

7. Yakushin V.A. Oshibka i yeye vliyaniye na vinu i otvetstvennost' po sovetskomu ugolovnomu pravu [Error and its influence on guilt and responsibility under Soviet criminal law]. Kazan, 1985.

8. Lisyutkin A.B. Voprosy metodologii issledovaniya kategorii «oshibka» v pravovedenii [Questions of methodology of studying the category “error” in jurisprudence]. N.I. Mazutov (Ed.). Saratov, 2001.

9. Fatkullina M.B. Yuridicheskiye i fakticheskiye oshibki v ugolovnom prave: problemy kvalifikatsii [Legal and factual errors in criminal law: Problems of qualification]. Ekaterinburg, 2001.

10. Kolosovskiy V.V. Oshibki v kvalifikatsii ugolovno-pravovykh deyaniy [Errors in qualification of criminal-legal acts]. Chelyabinsk, 2003.

11. Klimchuk V.P. Oshibki pri okonchaniy predvaritel'nogo sledstviya i ugolovno-protsessual'nyye sposoby ikh ustraneniya [Errors at the end of preliminary investigation and criminal-procedural methods of their elimination]. Moscow, 2003.

12. Pron'kina A.N. Oshibki advokatov-zashchitnikov v ugolovnom sudoproizvodstve [Mistakes of defense lawyers in criminal proceedings]. Voronezh, 2006.

13. Bezrukova T.I. Fakticheskaya oshibka: voprosy klassifikatsii i kvalifikatsii [Factual error: issues of classification and qualification]. Ekaterinburg, 2008.

14. Morozova Ye.V. Kriminalisticheskiye problemy sledstvennykh oshibok [Forensic problems of investigative errors]. Ekaterinburg, 2004.

15. Aubakirova A.A. Sledstvennyye i ekspertnyye oshibki pri formirovani vnutrennego ubezhdeniya [Investigative and expert errors in the formation of internal conviction]. Chelyabinsk, 2010.

16. Shirvanov A.A. Narusheniya zakona v ugolovnom protseste Rossiyskoy Federatsii i ikh pravovyye posledstviya [Violations of the law in criminal proceedings of the Russian Federation and their legal consequences]. Moscow, 2005.

17. Adamenko V.D. Prigovor i yego izmeneniye v kassatsii [The verdict and its change in cassation]. Kemerovo, 2000.

18. Golovko L.V. Istoki i perspektivy instituta dopolnitel'nogo rassledovaniya ugolovnykh del na postsovetskom prostranstve [Origins and prospects of the institute of additional investigation of criminal cases in the post-Soviet space]. *State and Law*, 2009, vol. 11, pp. 3–5.

19. Kovalyov N.P. Vozvrashcheniye sudom ugolovnogo dela dlya dopolnitel'nogo rassledovaniya [Return of a criminal case by the court for additional investigation]. Almaty, 2007, p. 14.

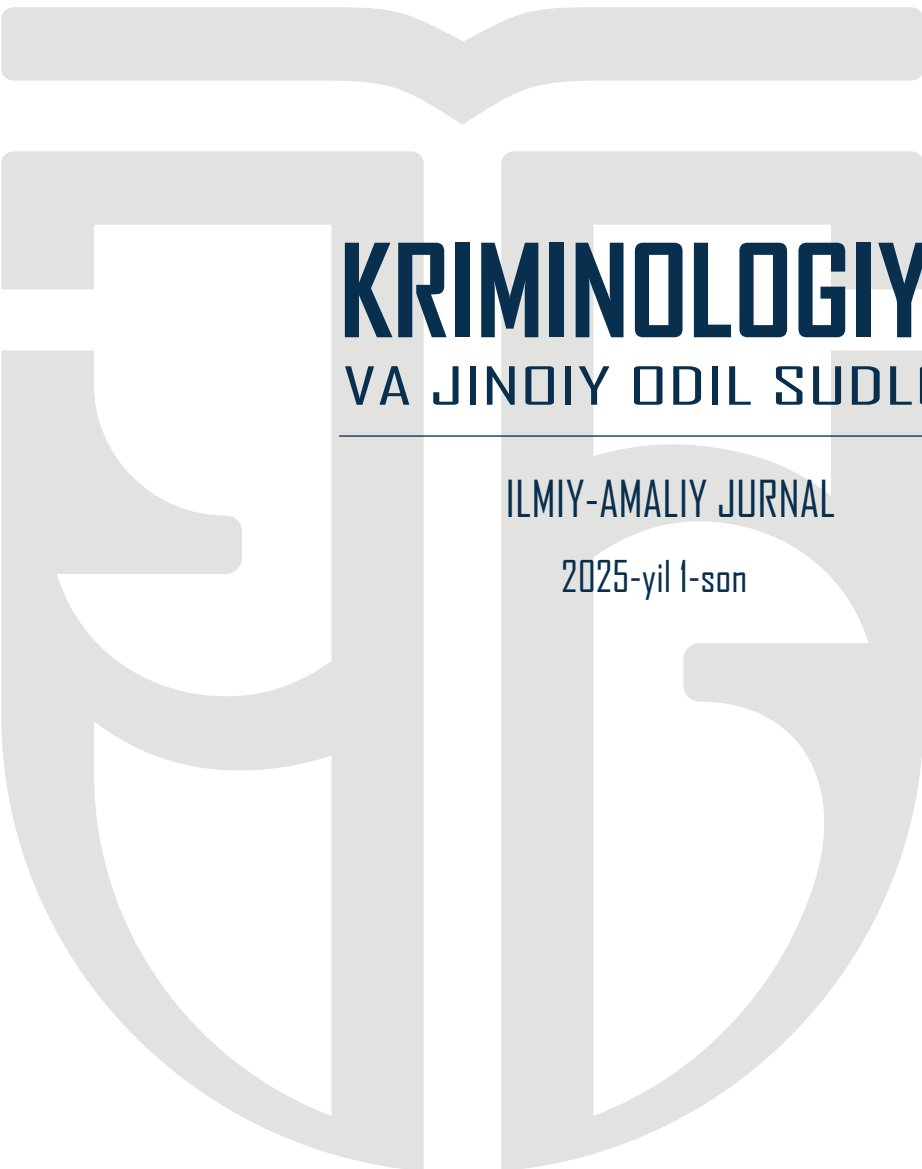
20. Golovko L.V. Istoki i perspektivy instituta dopolnitel'nogo rassledovaniya ugolovnykh del na postsovetском prostranstve [Origins and prospects of the institute of additional investigation of criminal cases in the post-Soviet space]. *State and Law*, 2009, vol. 11, pp. 3–5.

21. Trisheva A. Dopolnitel'noye rassledovaniye: vozniknoveniye i stanovleniye [Additional investigation: emergence and formation]. *Legality*, 2008, vol. 10, pp. 3–12.

22. Veretekhin Ye.G. Probely predvaritel'nogo rassledovaniya i ikh vospolneniye v sude pervoy instantsii [Gaps in the preliminary investigation and their filling in the court of first instance]. Kazan University Publ., 1988.

23. Lisyutkin A.B. O ponyatii kategorii «oshibka» v yurisprudentsii: logiko-filosofskiy aspekt [On the concept of the category “error” in jurisprudence: Logical and philosophical aspect]. *Jurisprudence*, 1996, vol. 3 (214), p. 2.

24. Dikarev I.S. Ugolovnyy protsess: «tikhaya revolyutsiya» smenilas' reaktsiyey [Criminal procedure: “quiet revolution” was replaced by reaction]. *Vestnik of the Volgograd state University of Jurisprudence*, 2013, vol. 5, no. 3, p. 2.

KRIMINOLOGIYA

VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2025-yil 1-son